

Відгук Ф. І. Шміта на медальний твір С. А. Таранушенка і деякі проблеми українського мистецтвознавства

Одним з активних чинників заохочення студентів університетів до науково-дослідної роботи було запровадження так званих медальних тем. Поширеним це явище було і на історико-філологічному факультеті Харківського університету. По історії мистецтв теми почали запропоновувати з приходом на кафедру теорії та історії мистецтв Є. К. Редіна. Пожвавилася ця робота під час перебування Шміта в університеті.

У 1916 році історико-філологічний факультет запропонував студентам тему для медального твору: «Іконографія українського іконостасу». Майже через рік було надруковано відгук Шміта на одну-єдину роботу з цієї теми під девізом «Лебідь» / Шміт Ф. Отзыв о медальном сочинении на тему «Иконография украинского иконостаса», под девизом «Лебедь» // Записки Харьковского университета 1917 г. Кн. 1-я и 2-я. - Х., 1917. - С. 65-70/. Як відомо, під цим девізом заховався студент університету, уродженець міста Лебедина /чи не звідси – «Лебідь»?/ С. А. Таранушенко. Наявність тільки однієї роботи Шміт пояснює тим складним завданням, що стояло перед дослідженням такої складної теми. Українське мистецтвознавство на той час тільки починало створювати фундамент - монографічні дослідження, на якому базується будь-яка наука. Без аналізу не може бути синтезу, тому ідея копіткого, науково вивіреного аналізу пам'яток мистецтва становила першорядне місце серед науковців-мистецтвознавців. Оскільки Шміт сам належав до вчених академічного напрямку, починав творчий шлях саме з описових робіт, зрозумілим стає і напрямок науково-дослідної роботи серед студентів в університеті.

Історію вивчення українського мистецтва Шміт вбачає, судячи з передмови відгуку, у виясненні художніх імпульсів, що Україна набувала з різних культурних центрів, але творчо їх переосмислювала. Яким чином це робилося, ось на це питання треба, по Шміту, відповісти історикам мистецтва. Доречно згадати слова О. І. Білецького з цієї ж проблеми: «Південноросійське мистецтво XVII-XVIII ст. терпить цілий ряд впливів і завдання осіб, які займаються ним, зводиться поки лише до вияснення цих впливів та ймовірному виділенню оригінального у матеріалі» / Белецкий А. И. Отдел церковных древностей на XVI-м археологическом съезде в

Чернигове // Сборник Харьковского историко-филологического общества. - Х., 1909. -Т. 18, - С.490 /. Як бачимо, думки збігаються, а значить і проблема ця «визріла» в українському мистецтвознавстві. По суті і Шміт і Білецький визначають програму по вивченню українського мистецтва.

Для того, щоб серйозно дослідити цю тему, Шміт визначає методику роботи, яка повинна, на його думку, забезпечити її успіх: «Хто збирається вивчати іконографію українського іконостасу, повинен працювати не у бібліотеці, а в музеях, церквах і архівах» / Шмит Ф. Отзыв..., с.66/. Це був основний принцип вивчення Шмітом пам'яток мистецтва. Так під час дослідження церкви Успенія Богородиці в Нікеї він писав в одному з листів: «Я боявся, що мені після Вульфа нічого буде сказати. Тепер я бачу, що на жаль! Надто багате буде що сказати. Чудна він людина, написав цілу книгу про пам'ятник, який не досліджував. Він, як і Успенський, думав, що археологічна робота робиться в бібліотеках і кабінетах, тоді як вона вся цілком робиться на пам'ятнику».

Розбираючи вступ твору, Шміт відзначає сумлінність Таранушенка, віддаючи йому належне у підході до теми, де молодий дослідник виступає не як аматор місцевої старовини, а як історик: «...який прагне вияснити відому еволюцію у всіх її хронологічних і топографічних фазисах і вірно розуміючий, при допомозі яких методів таке з'ясування може бути досягнуто» / Шмит. Отзыв..., с.67 /. Але поряд з цим, Шміт піддає гострій критиці перший розділ роботи, де розглядається історія іконостасу. Відсутність самостійності у дослідженні - головний недолік розділу. У другій частині мова йде про іконографію українського іконостасу і тут Таранушенко вводить, за словами Шміта, у науковий обіг масу цікавих деталей. Разом з тим, Шміт відзначає обережність у судженнях Таранушенка і погоджується з ним у питанні щодо відмінностей українського іконостасу від північно-російських. Не викликає заперечень у нього і ті шляхи, якими треба йти у вирішенні цієї проблеми. Особливо відзначає рецензент доповнення у вигляді монографічних описів іконостасів, креслень, фотографій, що свідчить про серйозну підготовчу роботу.

У світлі нових завдань, які стоять перед істориками українського мистецтва актуальною залишається не тільки праця Таранушенка про іконографію українського іконостасу, але і відгук на неї, коло питань в якому окреслено Шмітом, остаточно не вирішені до нашого часу.